

U OBRANU UVALE BOBOVIŠĆA

Boravišta bračkih velikana pisane riječi Vladimira Nazora i Duška Kečkemeta

UDK: 911.52/.53:502.3(497.5)(210.7 Brač)
(26.04 Bobovišće)

Stručni rad
Primitljeno 5. XII. 2003.

ANTE SAPUNAR
Petrova 18
21000 Split, HR

Malena uvala Bobovišća na zapadnoj strani Brača, ne samo najljepši mini zaljev otoka nego i čitavog jadranskog arhipelaga, jest i prostor gdje se unazočilo jedinstvo bogomdane prirodne i kulturne baštine, koja po načelima integralne zaštite (u okviru suvremenih europskih i svjetskih nastojanja da se zaštiti i unaprijedi kvaliteta životnog okruženja) spada pod pojam kulturnog krajolika (cultural landscape, kulturlandschaft). U posljednje vrijeme ta je uvala sve izloženija devastaciji s kopna i s mora. Svrha ovog napisa jest ukazati na pojavu takvih nepovoljnih tendencija, kako bi se one spriječile.

Uvala Bobovišća boravište je V. Nazora i D. Kečkemeta. Dok je prvome ona bila uvala njegova odrastanja, drugome ona postade obitavalište od zrele dobi do danas. Književnik V. Nazor bio je prvi koji Uvalu Bobovišća unese u književnost, dok znanstvenik Kečkemet prvi usta u njezinu trajnu zaštitu.

Na zapadnoj strani Brača more se nešto dublje uvuklo u otočki prostor, tvoreći uvalu izgledom poput malena fjorda. To je uvala Bobovišća ili, kako je još znaju nazivati, Boboška i Boboviška vala, ili Luka Bobovišća, ili, pak, samo Luka. Mnogim nautičarima koji plove Split-skim vratima, ako nisu prethodno upoznati, zna ostati nezamiječena.

Udaljenost uvale Bobovišća od splitske luke je tek 9,5 milja. Da se iz najbučnije uplovi u najtišu luku Jadrana, treba prethodno proći Rt Gomilicu i sjeverozapadne bračke uvale Stipansku, Stinivu, Veliku i Malu Tihu. Još iz prehistorijskih vremena ova je uvala privlačila moreplovice pa tako i suvremene nautičare, ali i druge posjetitelje s kopna, da ih privede u tišinu, mir i sigurnost. Pred onima koji prvi put uplovljavaju u uvalu Bobovišća otvora se prekrasna slika, doživljaj koji pruža za mnoge najljepši jadranski krajobraz, uvala kojoj se može pridjenuti bezbroj epiteta: najljepša, najtiša, najmirnija, najsigurnija... Ovo posljednje ipak se mora prihvatiti uvjetno jer svake dvije-tri godine znade Bobovišća iznenaditi snažna tramontana, silni sjeverozapadnjak, pa se slabo zaštićene brodice znaju naći na pličaku Vičje luke. Zato je pogrešno pisati o ovoj uvali, osobito o njezinu unutarnjem dijelu, kao o sidrištu s posve zaštićenim akvatorijem i tu krivu prosudbu neprestano dalje prenositi.

Uvala, dugačka negdje oko devet kabela, na polovici se sužava i grana u dva kraka: prema sjeveroistoku je Vičja luka, a prema jugoistoku uvala Bobovišća, koja je dala ime cijeloj luci, na čijem se kraju nalazi maleno slikovito mjesto s nevelikim brojem kuća i dvjesto metara izgrađene obale. Naselje je nastalo u novijem razdoblju, i to u početku kao spremište odakle su se iz obližnjih mjesta odvozili vino, ulje i drugi brački proizvodi morskim putem po Jadranu, sve do Venecije. Među malobrojnim kućama uz samu obalu na južnoj strani ističe se dvorac obitelji Gligo iz 17. stoljeća, po arhitekturi nalik na sličan dvorac Moretti na Drveniku velom, dok se sa sjeverne strane nalazi kuća Nazorovih. Te obitelji bile su najveći posjednici zemalja tog dijela Brača, a težaci najbližih mjesta bijahu njihovi koloni.

Prva desetljeća 20. stoljeća, s povijesnim mijenama, bolestima vinove loze, masovnim iseljavanjem, agrarnom reformom i socijalističkim ustrojem razbaštinila su posjednike, a forsirana industrijalizacija odvušla je radno stanovništvo u gradove i tako zaustavila privredni razvoj otoka.

Odras nekadašnje stvarnosti još je uvijek vidljiv u unutrašnjem dijelu otoka, gdje je i danas nazočna kamena čipka od gomila i međa, suhozida i vlaka, sve nastalih skupljanjem i trijebljenjem; to je jedinstvena

arhitektura otočkog pejzaža, nijemi svjedok ljudskog rada i upornosti bračkih težaka. Kamen je bio i ostao vječni pratilac bračkih žitelja. On je sveprisutan, kao kuća, prag, zid, stuba, put, crkva i grob. Stoga ne čudi što nas već na ulazu u Bobovišku valu dočekuju sa sjeverne strane napušteni kamenolomi, ne toliko poznati i iskorištavani kao oni drugi, razasuti po istočnijem dijelu Brača.

■ Iz starijih vremena poznato je da mletački graditelj B. Camozzini ugovara 1720. godine s bračkim meštrima Matom Peruzovićem i Jerkom Radojevićem da se iz kamenoloma *Bobovische* isporuči 350 nogu kamena za Omiš.

■ Iz boboviškog kamena popravljeni su godine 1828. temelji splitskog lazareta razrovani morem, napravljene nadsvođene kapije, obnovljeni podovi, krovovi i drugo. Tada se radilo i na kaštelu te na vojarni sv. Dominika. Kamen iz Bobovišća nabavlja se godine 1907. za sokl samostana sv. Frane na Obali.

■ Boboviški kamen korišten je i za gradnju crkve i Rendićeva zvonika u Ložišćima. I u najnovije doba neko je vrijeme radio kamenoklesarski pogon Jurja Ujevića na Glavi boboviškoj.

■ Najveću ranu u otočkom pejzažu ostavio je kamenolom tvornice ferolegura *Dalmacija* Dugi Rat.

■ No unatoč toj devastaciji, prilazeći uvali Bobovišća ne možete ostati ravnodušni pred ljepotom obale i blago strmih brežuljaka obraslih borovom šumom, mediteranskim raslinjem i tišinom koja opaja duh i tijelo.

■ Zanimljiv podatak o ovoj uvali dala je skupina belgijskih podvodnih sportaša koji su se sedamdesetih godina zaputili jadranskom obalom u potrazi za mjestom gdje bi najbolje mogli razviti svoju sportsku aktivnost. Zaustavili su se u Bobovišću. Dalje nisu nastavili jer, kako reče voditelj skupine, ljepšeg mjesta sigurno ne bi našli. Rezultat toga bio je da su ondje godinama lještovali mnogi Belgijanci i pri tome dobro "istražili" dno akvatorija zapadnog dijela Brača.

■ Nema dvojbe da je uvala Bobovišća ne samo najljepša na Braču nego i jedna od najljepših na Jadranu, pa stoga ne čudi da svaka i najmanja devastacija njezina prostora izaziva protivljenje, revolt i zgražanje.

Zato nije slučajno što posljednjih godina iz mnogih razloga uvala izaziva veće zanimanje, kao što ne čudi i da predsjednik Slovenije Milan Kučan, inače veliki ljubitelj prirode, već tri godine uzastopce (2002., 2004.) odabire upravo uvalu Bobovišća kao mjesto za svoj odmor.

Isto tako, teško da i u svjetskoj književnosti postoji sličan primjer: da se, naime, ovako sitna uvala u tolikoj mjeri utkala u književni opus jednog pisca, kao što je to slučaj s uvalom Bobovišća.

Sigurno je i to da nitko do sada nije bio tako nerazdvojno vezan uz uvalu Bobovišća kao što su dvojica velikana pisane riječi, Nazor i Kečkemet. Jest da među njima postoji razlika, ponajprije po tome što je Nazor bio prije svega književnik, a Kečkemet znanstvenik i što je prvi svoj životni put završio godine 1949., a time i svoj spisateljski rad i političko djelovanje, koje je posljednjih godina života bio svojevrijem prihvatio, dok je kod drugog to desetljeće bilo tek početak kulturnog djelovanja i stvaranja. Razlika je i u tome što je prvi u Luci proživio godine djetinjstva i ranog intelektualnog sazrijevanja, dok drugi u njoj provodi vrijeme zrele dobi, nakon gradnje kuće za odmor 1958. godine najprije povremeno, a nakon umirovljenja 1993. godine i stalno.

Osim toga, Kečkemet ima mnogo mirniji život negoli je to bio Nazorov i životni itinerar mu je daleko jednostavniji, jer nakon studija u Zagrebu čitav radni vijek, uz kraći boravak u Engleskoj i nekoliko turističkih putovanja, provodi u Splitu, a potom odabire Bobovišća kao mjesto svojega stalnog boravišta, dok se Nazor zlopatio službujući po različitim mjestima, od Splita, Zadra, Pazina, Kopra, Zagreba i Crkvenice pa opet Zagreba, ne računajući teške ratne putove u koje se dobrovoljno upleo.

Trajno ostaje upitno kako to da Nazor, pored sve ljubavi i vječite žudnje za zavičajem, ni jednom nije obišao svoju Luku ni najkraćim posjetom, od 1898. do 1935., pa ga čak ni očeva smrt nije na to naglala.

Ipak, opravdanje se može tražiti u obiteljskim razlozima jer je nakon očeve smrti on kao glava kuće, rastrgan i opterećen mukotrpnim životom službenika po tolikim mjestima, daleko od rodnog otoka, jedini skrbio o bolesnoj majci i sestrama pa bi u takvoj situaciji i najkraći posjet Luci bio prava muka.

Činjenica ostaje da je Nazor, premda je uvala Bobovišća bila njegova trajna nostalgija i čežnja, neiscrpno vrelo poetskih nadahnuća, gotovo cijeli život izbivao s Brača. No premda fizički daleko od rodnog otoka, emocionalno je uvijek ostao neraskidivo vezan uz Luku i njegova nostalgija nije se, kako rekoše neki, smanjivala ni prostornom ni vremenskom udaljenošću; štoviše, boboviška draga, kako ju je on znao nazivati, magičnom ga je snagom inspirirala za niz knjiga, koje će Barac okarakterizirati "jedinственima u čitavoj svjetskoj literaturi u žanru književnosti sjećanja na djetinjstvo".

Nazoru sudbina kao da nije bila sklona pa mu je čitav život namećala drugačiji ishod od željenog, pa je tako omela i njegovu želju, kao pedesetogodišnjaka, da umre "na žalu, s kojeg jednom i odbrodih", da ga pokopaju "na žalu mora il' na vrhu brijega".

I uistinu, Nazor ne samo da nije umro na rodnom otoku nego na njemu nije ni pokopan, a ni posljednja pomast uljem "maslinika stara" nije mu, čini se, bilo udijeljeno.

Da protokom dugih godina Nazorova čežnja za Lukom ni najmanje nije splasnula, potvrđuje i činjenica što je povratkom na otok godine 1935. počeo ostvarivati neke od svojih starih nakana, poput dogradnje obiteljske kuće i kule nad njom i podizanja spomenika od tri povezana stupa za svoje tri sestre; sadio je borove i čemprese...

No ni tada, kada se napokon mogao trajno vratiti u Luku, taj boravak ne potraja dugo. Opet mu niz objektivnih i osobnih razloga poremeti naum; pridonijelo je tome i nesigurno vrijeme, crne slutnje rata što su se nadvile nad Europom, potom i sam Drugi svjetski rat te odlazak u partizane, što ga učini političkim i državnim akterom. Sve to bude uzrokom da mu se ne ispuni životna želja koju svojedobno sam izreče:

*Al' ja već znam, što trpim i što mi fali,
O Braču rodni, skoro ću ti doći.*

Danas u Luci Bobovišća na Nazora podsjećaju: obiteljska kuća na rivi i kula (Toranj) iznad nje, tri povezana stupa nad Kargadurom u spomen na njegove tri sestre, zatim niz ambijenata i toponima boboviškog krajobraza sa stranica Nazorovih djela te na dnu Rive Nazorov brončani kip, rad kipara Mirka Ostoje.

Na sjevernoj strani uvale, na predjelu Kargadura, uz samu obalu nalazimo skladnu prizemnicu obitelji Kečkemet i uz nju novi aneks za radni prostor, knjižnicu i arhiv.

Za razliku od drugih otočnih mjesta, uvala Bobovišća puno je duže odolijevala gradnjama neprimjerenim krajobrazu, betoniranjima obale, rušenjima suhozida... No, s vremenom se i ondje, ilegalno ili poluilegalno, događaju svakovrsne intervencije u prostoru koje devastiraju boboviški krajobraz, i u detaljima i u cjelini, s tendencijom da će se to nastaviti, naravno, ako se radikalnim mjerama ne obuzda.

Svrha je teksta koji slijedi da makar ukratko navede razloge što uvala Bobovišća zavrjeđuje da se sačuva za naraštaje koji dolaze. Radi se zapravo o ulomcima iz promemorije "U obranu uvale Bobovišća".

... Malena uvala Bobovišća na zapadnoj strani otoka Brača ne samo da je najljepši mini zaljev na otoku nego i jedan od najljepših u čitavom jadranskom arhipelagu, gdje se unazočilo jedinstvo bogomdane prirodne i kulturne baštine, koja po načelima integralne zaštite (u okviru suvremenih europskih i svjetskih nastojanja da se zaštititi i unaprijedi kvaliteta životnog okruženja) spada pod pojam kulturnog krajolika (*cultural landscape, Kulturlandschaft*).

Upravo stoga se u općoj suvremenoj pomami za sidrištima i marinama javi opravdan revolt kod velikog broja mještana, udruga, zaštitara prirode i svih koji imaju zdravu moć rasuđivanja.

Razlozi protivljenja sidrištu kao prethodnici marine u uvali Bobovišća višestruki su i nisu usmjereni prvenstveno protiv prihvata nautičara, jer ih svaka pomorska zemlja mora imati; no uvjet je da to ne smije biti bilo gdje i pod svaku cijenu, bez kriterija, nauštrb krajobrazu ili na nametnutoj lokaciji, kako se moćnima i mogućima prohtije, jer jadranski prostor samo velikom obzirnošću, razumnim planiranjem i mjerom neće postati tijesan u prvom redu hrvatskim žiteljima, a potom i ribarima, turistima, nautičarima i uzgajivačima ribe.

Razlog što se za bobovišku uvalu traži drugačiji tretman veoma je jednostavan; ona naime zaprema maleni akvatorij, zaljev se sužava i vijuga poput kakva mini fjorda i većim je dijelom pretežno dubine od samo 4 metra. Da nije takva, uvala bi već davno bila u uporabi kao

pomorska luka uvučena u kopno, poput Milne na Braču ili Staroga Grada na Hvaru.

Nedvojbeno je da akvatorij tako nedostatne površine nije pogodan ni za kakvu veću nautičku eksploataciju, to više što je već sada opterećen sa stotinjak brodica domicilnih žitelja, pa se ni u kojem slučaju ne bi smio opterećivati novim plovilima, koja bi dodatno ugrozila njegovu ekološku ravnotežu; tome valja pridodati i dva postojeća izvora bočate vode, nekoliko izljeva crnih jama, fekalije domaćih i stranih nautičara koje se ispuštaju otvoreno ili diskretno (bez obzira jesu li motorno usitnjene ili kemijski razgrađene, jer su posljedice za čistoću akvatorija iste). Uvala Bobovišća već je sada ugrožena mazivima, uljima, pogonskim gorivima, otrovnim premazima plovila domicilnih žitelja, zatim, ovisno o vjetru, čestim izostajanjem morskih struja, bacanjem otpadaka i drugim zagađivačima s kopna i mora... Stoga bi nebulozni projekt marine na ovom prostoru višestruko premašio apsorpcijsku moć ovog malog i zatvorenog mora, nekoć tirkizne, a danas sve više sive boje, u kojem se sve rjeđe može pronaći ježinac, najbolji indikator čistoga mora. Ostaje činjenica da uvala nekoć zavidne čistoće spada u treći stupanj onečišćenja mora i sigurno da bi izgradnjom marine i novim zagađenjem prešla u četvrti stupanj.

Treba naglasiti i činjenicu da je taj maleni akvatorij ujedno i kupališni prostor triju mjesta: Bobovišća, Ložišća i Luke Bobovišća, zatim turista, pridošlica i namjernika. Kad se već spominju kupališta, valja naglasiti da se u čl. 65 u Općim odredbama, govori o uređenju plaža Kargadur i Šepurine, premda one ne odgovaraju toj svrsi, jer se nalaze neposredno uz putove, bez ikakva zakloništa, i nadasve su malene, pa u špici sezone ograničavaju kupaće, koji već sada radije odlaze na druge lokacije, izvan predviđenog rezervata. Kako je trend izgradnje novih kuća i obnavljanja starih u punom zamahu, to će se ubrzano povećavati i priljev kupaća.

Nameće se pitanje tko djeci, mladeži, mještanima i gostima, kojih se broj u ljetnim mjesecima višestruko povećava u odnosu na ostala razdoblja u godini, ima pravo oduzimati prostor, a sve iz razloga da bi samo pojedinci profitirali, a zajednica dugoročno izgubila. Zar uistinu ne preostaje ništa drugo nego da se djeca i stariji brčkaju u moru

stiješnjeni uz obalu, između brodova, bova i konopa ili pak da odu na Mrduju?

Nadalje, u malenom akvatoriju boboviške uvale o bilo kakvoj primjeni pomorskih zakonskih propisa o udaljenosti brzih plovila od obale 200-300 metara i općenito ograničenjima svih mogućih plovila: jahti, glisera, skutera, jet-sky, dasaka na jedra, nema ni govora, ali je zato stalno prisutna opasnost za kupaće od različitih nezgoda i nesreće; nadasve je mlada populacije izložene "špartanju" svih mogućih plovila. Da to nije obična floskula, spomenuti je kako je prošlog ljeta jedan njemački nautičar udario u brodicu s mađarskom posadom, a drugi nevješti nautičar uletio među djecu u obalni ograđeni dio pred kućom.

No, nije to posljednja potencijalna ugroženost boboviške uvale. Opasnost joj naime prijeti i od milnarskog kanalizacijskog ispusta pred Zubatnim ratcem, dakle, pred samim ulazom u uvalu; istodobno, Općinsko vijeće Milne i Turistička zajednica Milne ustaju u obranu svojih uvala od najezde ribogojilišta, smatrajući ih protubračkima i protuhrvatskima, ne hajući o tome što se smjera s boboviškom uvalom, jer tu se, dakako, radi o tuđem dvorištu.

Rečeno je da su dvije osnovne grane za razvoj naših otoka turizam i marikultura. Jest dobro rečeno ako se doda da jedno ne smije šteti drugome... A upravo takav jedan nesklad predstoji zapadnoj strani Brača u neposrednoj blizini uvale Bobovišća. Tako u uvali Stipanska firma *Bepina komerc* kani postaviti osam kaveza uz blagoslov Instituta za oceanografiju i ribarstvo, premda je utvrđeno da je utjecaj ribogojilišta na okoliš nepovoljan i premda je Općinsko vijeće Sutivana podržalo idejnu studiju razvoja turističko-hotelskog naselja. Negoduju i firme *Likva* i *Tiha mala*, koja u uvali Tiha gradi apartmane i već je podigla 18 kuća.

Mjesni odbor Bobovišća i Bobovišća na moru također se protive ribogojilištu jer će ono nepovoljno utjecati na neposredni okoliš, i u tom će slučaju Mjesni odbori triju obližnjih mjesta pokrenuti postupak za naplatu štete. Smatra se da bi tunogojilište, koje spada pod Općinu Sutivan, više šteti Bobovišću i Milni negoli Sutivanu, odatle i razlog pokretanja peticije triju obližnjih mjesta. Pritom valja spomenuti da

Lučka kapetanija daje suglasnost premda je prije bila protiv tunogojilišta.

EtO, takva je suvremena pragmatičnost i perspektiva boboviške uvale koju nazva u intervjuu u *Feral Tribuneu* M. B. nazva najljepšim akvatorijem i lukom za opuštanje, tek 9,5 milja udaljenom od Splita.

U boboviškoj se uvali od manjih uvala ljepotom osobito ističe Vičja luka, jedno od sigurnih zakloništa brodova još iz protopovijesnog razdoblja, gdje su zabilježeni i prvi kontakti grčkih moreplovaca s lokalnim ilirskim stanovništvom u vrijeme prije formiranja stalnih grčkih trgovačkih središta na kopnu (Salona, Epetij, Tragurij, Resnik).

Da se radi o najznačajnijemu arheološkom nalazištu, potvrđuju početkom dvadesetog stoljeća pronađeni artefakti iz 5. i 4. stoljeća pr. Kr. Uvala je značajna i s prirodnog stajališta, kao jedno od ribljih mrijestilišta, te istodobno i kao privremeno stanište mnogih vrsta ptica selica koje u preletu prema jugu sa sjevera Europe. Ne može se zaobići ni karakteristična bračka flora u Vičjoj luci. Ovome treba dodati i hipotezu da je u dnu Vičje luke rijeka Cetina završavala svoj tok u vrijeme kad je Brač još bio sastavni dio kopna. Ondje se nalazi i jedna manje poznata gospodarstvena zanimljivost iz prošlosti. U donjem dijelu Vičje luke cijelom njezinom širinom nalazimo urušeni podmorski zid, ostatak nekadašnjeg ribnjaka, po nekima još iz rimskih vremena. Njegovi ostatci, najbolje vidljivi za oseke, izniman su gospodarski spomenik prošlosti na Jadranu, gdje se korištenjem plime i oseke, odnosno otvaranjem i zatvaranjem otvora u pregradnom zidu mrežom lovila riba. U još i danas sačuvanoj kamenoj kućici na rtu Kargadura bilo je spremište ribarskog alata.

Ne može se mimoći ni činjenica iz novijeg vremena, da je u boboviškoj uvali djetinjstvo proveo hrvatski velepjesnik Vladimir Nazor; samujući u njoj bez prijatelja napajao se ljepotom prirode koja će postati njegov *spiritus muovens* na plodonosnom putu pjesničkog stvaranja u koje je utkao prirodu, floru i faunu kao možda nitko dotad, ne samo u hrvatskim nego i u svjetskim razmjerima.

Ni ratovi bliži i dalji nisu zaobišli ovu malenu uvalu, skriveno zaklonište još od ilirskih vremena. Tako u Rusko-francuskom ratu koji godine 1807. zahvati i srednji Jadran uvala Bobovišća bude staciona-

rom ratnog brodovlja, većinom Bokeljima na strani Rusa, odakle su ovi poduzimali prepade na protivničke brodove. U Drugom svjetskom ratu krajem rujna 1943. godine nekoliko dana u njoj se skrivao brod *Bakar*, odakle je krišom preko Starog Grada otplovio u Bari i time uspostavio pomorski most između NOV-a i Savezničkih snaga; u rujnu 1944. godine u vrijeme oslobođenja srednjodalmatinskog otočja i Brača jedan se vod s tenkovina "Šerman", Prvog desantnog odreda, iskrcao upravo u Luci Bobovišća.

Sve ovo, premda površno nabrojeno, pokazuje da boboviška uvala nije tako beznačajna da bi se s njom postupalo kako se kome prohtije i olako ju se žrtvovalo kao tolike druge na otocima i priobalju. Ili, da upotrijebim rečenicu ing. L. L. iz časopisa *More*, iz lipnja 2002. godine: "Ne bi trebalo dozvoliti gradnju novih marina u najljepšim uvalama, jer one tako sigurno više neće biti najljepše" ili rečenicu S. P., kolumnista *Slobodne Dalmacije*: "Pri izgradnji lučica mora se pitati one kojih se to najviše tiče, otočane, jer dosadašnje iskustvo svjedoči da pravu korist imaju samo koncesionari"; gorljiva zaštitnica prirode B. Š. upozorava. pak: "Ako nam je cilj doista uništiti čitavu obalu, gradeći u svakoj uvali, zbog čega onda ne bismo prokopali Zrinjevac, posjekli sve platane..." U povodu projekta 100 lučica ministra Čačića urednički tim časopisa *More* (travanj 2002.) u članku "Pontonski desant" između ostaloga piše: "Marine moraju biti u naseljenim mjestima, gdje se može pružiti kompletna infrastruktura. U uvalama niti korpo-morto!" Ili na drugome mjestu: "Prava i najveća (zamka) jest da bi se pod krinkom brige za razvoj otoka moglo pretvoriti što, nešto manjka?! u referadu za rasprodaju najljepših preostalih jadranskih uvala."

U povodu jubilarnoga stotog broja časopisa *More* (2003.) B. K. kao njegov glavni urednik ističe da su naše "još uvijek djevičanske uvale blago koje ne smijemo besmisleno rasuti... Naš dio Jadrana još je bogat takvim utočištima i moramo ih sačuvati, a nipošto betonirati ili zagaditi. Bilo bi to svetogrđe koje nikada nećemo moći ispraviti".

U istome broju drugi autor, R. M., iznosi ideju kako "cijelo naše uzorje treba proglasiti nacionalnim parkom ili pak proglasiti moratorij na bilo kakvu novu turističku izgradnju dok se naježda ne stiša pa

iz ponuda birati najbolje... Na djelu je agresija koja sve ništi i podređuje predimenzioniranim namjerama..."

Bivši predsjednik uprave ACI-ja D. M. svojedobno reče: "Na otocima više ne bismo smjeli graditi, a divlje uvale morale bi ostati prirodne kakve su sada, bez blokova u moru, plutača i vezova." Splitski kolumnisti D. Č. M. postavlja pitanje: "Je li takva uslužnost bit hrvatske turističke ponude?" Bivša ministrica P. Ž. R. reče da "u prepoznatim posebnostima jadranskog prostora počiva naša uvjerljiva najizglednija razvojna turistička politika, zahvaljujući prije svega djevičanskoj ljepoti mora, otoka, pa i dijela obale". Moglo bi navesti na desetke i desetke izjava i stavova što ih iskazaše u raznim prigodama osobe kojima se ne može osporiti objektivnost i poznavanje stvarnosti kad se radi o problematici eksploatacije priobalja i otoka Lijepe naše. Upravo zato kao tračak nade raduju riječi K. P., župana Splitsko-dalmatinske županije na sjednici Poglavarstva u studenome prošle godine: "Županija nije za model 100 lučica već želi sačuvati betonom i izgradnjom još netaknute uvale."

Stoga uz pitanje moramo li baš bez mjere i kriterija servirati svaki dio Lijepe naše, zaključimo riječima saborskog zastupnika dr. T. T. kako "projekt 'Stotinu lučica za tisuću otoka' mnogi već danas ocjenjuju kao prst u oko Božjeg dara".

To, međutim, ne znači da unatoč protivljenju neke nove marine neće ulaziti na mala vrata u otočki prostor, s omraženim sloganom ili bez njega, pod nekom firmom ili najobičnijim muljanjem.

Upravo iz takvih je razloga, sa svrhom da se preventivno suzbije devastacija uvale Bobovišća i očuva taj iznimni otočki krajobraz, još u lipnju 2001. godine upućen zahtjev Javnoj ustanovi za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Splitsko-dalmatinske županije od strane prof. Merice Pletikosić, tadašnje predsjednice PPP Lijepe naše i tajnice Državnog povjerenstva za plavu zastavu, prof. Ante Sapunara, predsjednika Društva prijatelja kulturne baštine, i dr. Duška Kečkemeta, sveučilišnog profesora, najboljeg poznavatelja otoka Brača i srednjodalmatinskih otoka, za stavljanje boboviške uvale, odnosno Vičje luke pod tretman zaštićenog krajolika.

U istu su svrhu kao prilozi potpore dostavljena i pisana obrazloženja mr. Joška Belamarića, ravnatelja Konzervatorskog odjela u Splitu,

prof. dr. Ivone Marasović, ravnateljice Instituta za oceanografiju i ribarstvo u Splitu, i prof. N. Ževrnje, ravnatelja Prirodoslovnog muzeja i zooškog vrta u Splitu.

Tom je prigodom priložen i znanstveni prikaz dr. Kečkemeta *Degradacija Uvale Bobovišća*, u kojem on obrazlaže potrebu proglašavanja boboviške uvale jedinstvenim prirodnim i kulturnim dobrom i zaštićenim područjem, te stručni članak u *Vijencu* od 4. listopada 2001. godine, opet u zaštitu uvale, pod naslovom "Igla drača u srcu".

U vrijeme javnog uvida i rasprave o Prijedlogu plana Splitsko-dalmatinske županije Kečkemet i Sapunar odvojeno upute naslovu svoje primjedbe, na što od ravnatelja Županijskog zavoda za prostorno planiranje N. Mrčića d.i.a., respektabilne osobe na izradi plana, dobiju odgovore.

Prvi odgovor glasi: "Podržavamo takovo stajalište u odnosu na zaštitu prirode i održivi razvitak ali je isto u nadležnosti izrade Prostornog plana uređenja Općine/Grada." Dakle, i ravnatelj Županijskog ureda u pisanu obliku potvrdi stajalište o potrebi proglašavanja čitavog boboviškog zaljeva zaštićenim krajolikom s napomenom da je to u nadležnosti izrade Prostornog plana uređenja Općine, a da ga Urbanističkim planom valja namijeniti isključivo rekreaciji, športu i umjerenom turizmu.

I dok se u ovom slučaju čovjek struke priklonio razumnoj prosudbi, na pročelnika Ureda za pomorstvo Splitsko-dalmatinske županije i njegov prostorni, ekološki i zaštitarski autizam ništa nije moglo utjecati, pa se može postaviti pitanje što je trebalo učiniti da se odgovornoj osobi predoči pravo stanje stvari. Rezultat takva odnosa pojedinaca bio je da je Županijsko poglavarstvo Splitsko-dalmatinske županije u ožujku 2002. godine donijelo Odluku o koncepciji pomorskog dobra u svrhu uporabe i korištenja luke posebne namjene - sidrišta na dijelu k.o. Bobovišća na rok od tri godine.

U Lijepoj našoj se, vjerojatno kao nigdje u civiliziranom svijetu, uništavaju, uzurpiraju i devastiraju najdragocjeniji kopneni i morski prostori, premda je sve pokriveno zakonima, planovima, mjerodavnim ustanovama i inspekcijama. Dobro netko reče kako treba imati na umu da je u Hrvatskoj svaku formulu moguće zloupotrijebiti, pa nam je

osim sposobne države i motivirane lokalne zajednice potrebna i treća uporišna točka: kritička javnost.

U nas se, međutim, zaštita provodi verbalno, a u praksi je površna i ništavna. Da nije tako, ne bi se guralo marinu u bobovišku uvalu, za koju poznavatelji i stručnjaci (ne laici) traže da se u njoj ograniči ili čak zabrani sidrenje (*More*, lipanj 2002.).

Dok tvorci projekta "Što lučica za tisuću otoka" smatraju da mogu zapasati sve najbolje uvale unedogled i u ime profita cijeli Jadran pretvoriti u marine, u svijetu se u istu svrhu odabiru lokacije s najmanje prirodne kvalitete, gdje se bez većih posljedica za krajolik mogu napraviti svakovrsne intervencije u prostoru.

Da su tako mislili autori tog projekta, sigurno se pod brojem 81 ne bi našla marina na Palagruži, u uvali Žalo i Stara vlaka, a pod brojem 58 malena uvala Bobovišća, kojoj nije dobrodošlo ni sidrište, a kamoli marina, i to ništa manje nego za privez 50 plovila.

Na kraju ovog sažetog izlaganja ponizno se upućuje zamolba sadašnjim i potencijalnim nautičkim planerima da u daljnjem postupku isključe uvalu Bobovišća iz bilo kakvog nautičkog aranžmana, u ime razuma, istinske zaštite prirodne ljepote, u ime Lijepa naše i u ime generacija koje dolaze i kojima se ne smije ugroziti pravo na kvalitetno življenje na ovom prostoru.

Uostalom, ako je rečeno da popis uvala i mjesta u projektu nije konačan i da ne obvezuje kako će se sagraditi svih stotinu marina na lokacijama koje se spominju, onda se valja nadati da njegovi autori neće ustrajati i praviti pritisak na lokalnu upravu da se marina nađe u Prostornom planu Općine Milna i eventualno Urbanističkom planu naselja.

Rješenje prostornog rašomona boboviške uvala našlo se pred planerima Općinskog prostornog plana i u njihovim je rukama odluka hoće li marina otpasti. Planeri Općinskog prostornog plana i stručnjaci prostornog planiranja pokazat će prihvaćaju li suvremene postulate na tragu mediteranskih zemalja o potrebi pomirenja ekološkog imperativa i ekonomskih potreba, po kojima se ne smije graditi u prirodno visoko kvalitetnom prostoru, nadasve ako u njemu još postoje kulturno-povijesni tragovi ili prirodni fenomeni (što se navodi i u Zaključ-

cima stručne komisije od 17. lipnja 2002.); možda se uistinu ovdje neće potvrditi praksa hrvatske zbiljnosti da o sudbini njezinih prostora odlučuju nestručnjaci, moćnici i muljatori.

Radi se dakle o izboru: hoće li boboviška uvala, taj prirodni biser Jadrana, postati marina, a time i jadranska kloaka, ili ćemo taj bogomdani prostor što nam ga je priroda podarila neokrnjen predati budućim naraštajima?

TUTELA AMBIENTALE DELL' INSENATURA BOBOVIŠĆE

Riassunto

Al lato occidentale dell' isola di Brač, troviamo una delle più belle insenature dell'intero arcipelago adriatico. Purtroppo, solo questo fatto non impedisce le devastazioni sia dalla terraferma che dal mare.

Il pericolo più grande che va minacciando questo bellissimo paesaggio al nome del profitto, è l'espansione, con marine e ancoraggi, anche se la zona dell' insenatura Bobovišće non ha la superficie adeguata ai fini dello sfruttamento nautico. Ne deriva la giustificata resistenza degli abitanti, delle associazioni ambientali ed altre, e da tutti con sana facoltà giudicativa, visto il fatto che questa area ristretta viene anche usata quale la zona balneare per gli abitanti di tre cittadine: Bobovišće, Ložišća e Bobovišće al mare.

Nell'insenatura di Bobovišće si trova *Vičja luka*, uno dei, storicamente, più importanti rifugi navali con il più importante giacimento dei ruderi archeologici dal 5° e 4° secolo a. C. Dall' aspetto ambientalistico, l'insenatura presenta un importantissimo fregolatoio di varie culture ittiche ed il luogo di gran interesse ornitologico. Molto interessante è anche l'ipotesi, che questo era lo sbocco del fiume Cetina nei tempi in cui l'isola era ancora la parte integrale della terraferma.

Nell'insenatura vi troviamo un altro fenomeno d'interesse storico; chiusura ed apertura del bacinetto con le reti piscatorie e l'utilizzo dell'alta e bassa marea.

Qui va rilevata un'altra peculiarità dai tempi più recenti; in altre parole, l'insenatura di Bobovišće era il domicilio di due illustri Brazzani: il poeta croato Vladimir Nazor ed il luogo di residenza dello scienziato Duško Kečkemet.

Questa piccola insenatura di straordinarie bellezze naturali, fu, talvolta, minacciata dalle guerre nell'area adriatica.

L'insenatura Bobovišće, proprio per l'unicità del patrimonio naturale e culturale, in base ai principi della protezione integrale ed il miglioramento ambientale, con tutte le qualità paesaggistiche (cultural landscape, Kulturlandschaft), necessariamente deve essere soggetta alla tutela ambientale.